

Rèquiem a la pesseta

El 20 d'octubre de 1868, la pesseta iniciava, per mà del català Laureà Figuerola, ministre d'Hisenda, la seva vida oficial. La vida real de la pesseta, però, havia començat molt abans, clarament vinculada amb la història política i econòmica de la Catalunya dels segles XVIII i XIX.

Una moneda de plata de llei de 835 mil·lèsimes, cinc grams de pes i 23 mil·límetres de diàmetre. Aquesta era la primera pesseta oficial que naixia ara fa 135 anys, el 1868, en el marc d'una revolució, encapçalada pel general Prim i que va fer fora d'Espanya els Borbó durant uns quants anys. Era la primera vegada que la pesseta es convertia en moneda oficial, però no era el primer cop que s'encunyava i, de fet, el terme de pesseta ja era prou conegut des d'èpoques anteriors. Prova d'això són els comentaris que inclou Arthur Young, en el seu llibre *Viatge a Catalunya*, de 1787. El 17 de juliol d'aquell any, Young escriví: "El poble està sobrecarregat d'impostos; no entra res a la ciutat [Barcelona] que no pagui tributs. Un carregament de 220 ampolles de vi paga 12 pessetes, és a dir, 12 xílings anglesos." I al dia següent, el relat continuava: "Vam trobar moltes mules que n'anaven carregades [d'alfals]; cada càrrega pesa 450 lliures o 4 quintars, i val 4 pessetes, és a dir, prop de 4 xílings anglesos..."

La pesseta, doncs, tot i que encara no s'havia encunyat mai, ja era un terme que circulava entre la població. I no només a Catalunya. Uns anys abans que Young escrivís el seu llibre de viatge, el 9 de febrer de 1752 es proclamava un ban que prohibia a Mallorca la circulació dels "*pessos fuertes y pessetas remarcados*", que s'havien introduït a les Illes.

Però d'on provenia aquesta denominació que s'anava estenent? Josep Pellicer Bru, president de l'Associació Numismàtica Espanyola, es remunta a principi del segle XVIII, quan a la Península s'origina un conflicte de successió a la Corona espanyola entre dos pretendents: l'arxiduc Carles d'Àustria i Felip d'Anjou, que després esdevingué Felip V. En el conflicte, Catalunya es mostrà partidària de

l'arxiduc Carles d'Àustria i, de fet, aquest es proclamà rei d'Espanya a Barcelona i féu encunyar (entre 1707 i 1714) unes monedes de plata de 2 rals, amb la seva effigie. "Aquelles peces petites de plata foren batejades pels barcelonins amb el nom de pessetes, paraula que quedà incrustada en el vocabulari quotidià —indica Pellicer—, com que les peces grans que es coneixien eren els rals de 8, conegudes com a duros, aquelles es batejaren amb el nom de peça petita o pesseta."

La influència napoleònica. La pesseta s'utilitzà, a partir d'ara, en diferents períodes fent referència a la moneda més petita d'una sèrie. Però el més curiós és que si ja durant el segle XVIII era una denominació que circulava de forma quotidiana, encara trigà tot un segle més a aparèixer per primera vegada incrustada en una moneda. Serà amb motiu de la invasió napoleònica (1808-1814) i ho va fer a Barcelona, de nou. Ara sí que ja es podia llegir a la moneda el nom de *pesseta*, en castellà.

Barcelona visqué aquells anys una situació política molt peculiar, que li permeté encunyar moneda diferent a la resta de la Península. Fou la ciutat on l'ocupació de les tropes franceses s'allargà més, i fou precisament l'autoritat francesa, segons l'historiador Francesc Cabana, la més interessada a "deslligar Catalunya d'Espanya i atiar les divergències amb la resta de l'estat". Fossin quins fossin els motius, l'encunyació de moneda es justifica oficialment davant la necessitat "d'augmentar el numerari del país, ja que per escassetat d'aquest es troben aturades les manufactures i estancat el comerç". El cert és que des de l'agost de 1808 fins a dos dies després que les tropes franceses abandonessin la ciutat (el juny de 1814), la Fàbrica de Moneda de Barcelona va fabricar monedes d'or, plata i coure, amb

A. Moneda encunyada durant l'ocupació napoleònica a Barcelona, 1808. A més de destacar el nom de Barcelona, també inclou l'escut de la ciutat. B. Pesseta de 1837, encunyada al Principat de Catalunya durant el regnat d'Isabel II "reyna constitucional de las Españas", tal com figura a la moneda. C. El 20 d'octubre de 1869 neix la pesseta com a moneda de canvi oficial, pocs mesos després de constituir-se el Govern Provisional.

unes característiques pròpies: s'utilitzava la denominació de pesseta, mentre que els francesos seguien utilitzant en les encunyacions fetes a Madrid i Sevilla, els rals. Hi destacava, a més, el nom de la ciutat on es feia l'encunyació, Barcelona, i en

una de les seves cares es reproduïa l'escut de la ciutat.

Era, en definitiva, la primera vegada que el nom de pesseta apareixia en una moneda. Aquests mateixos anys, però sota l'autoritat de Ferran VII, tant a Girona

com a Tarragona i Lleida, s'encunyaren monedes amb el valor de 5 pessetes, l'any 1809. Finalitzada l'ocupació napoleònica i reinstaurat el règim absolutista, l'únic rastre de la pesseta es trobava a les Illes, el 1823, a través d'una peça de 5 pessetes. Era curiós veure com Catalunya, sota el règim absolutista de Ferran VII, deixà de poder encunyar monedes d'or i plata, com assenyala el numismàtic Josep Pellicer, i sols encunyava coure. "És l'anomenada moneda fiduciària, de circulació diària. Per fer petits canvis, comprar llet, vi... Però no per a les grans transaccions."

Soldats 'pesseteros'. La pesseta tornà a escena durant el regnat d'Isabel II, i exactament els anys 1836-37, que es produïren dues encunyacions atípiques de moneda, les primeres amb la inscripció de Principat de Catalunya, sobre plata. Fou un moment econòmic una mica complex a causa dels excessos monetaris de l'anterior regnat, el de Ferran VII. Se succeïren sis projectes per a la reforma del sistema monetari, alguns dirigits a disminuir el pes de les monedes. El ral era la unitat monetària de l'època, i s'acunyaren pessetes i mitges pessetes, amb un valor de 4 rals i 2 rals, respectivament. A Barcelona, la Junta d'Armament i Defensa del Principat, amb el vistiplau de la Diputació provincial de Catalunya, ordenà encunyar pessetes per atendre les despeses de la primera guerra carlina i la soldada de l'exèrcit. És per això que aquests soldats eren anomenats *pesseteros*.

Així doncs, quan es publicà a la *Gaceta de Madrid* el 20 d'octubre de 1868 el decret que instaurava la pesseta com a sistema monetari, aquesta ja era una moneda prou coneguda per la població. El decret, el signà Laureà Figuerola, nascut a Calaf (Anoia) i ministre d'Hisenda del Govern Provisional sorgit de la Revolució de 1868, que va fer fora els Borbó. "La pesseta té origen català" –afirma l'historiador Francesc Cabana–, però no té res a veure amb el fet que Figuerola fos català. El que és evident és que a Castella tenien el *peso* –en masculí– que es va estendre per tota l'Amèrica colonitzada, mentre que a Catalunya teníem la peça –en femení–. La futura pesseta és un diminutiu, així com a França tindran la *piécette*".

Per què Figuerola optà per la pesseta com a moneda oficial del nou règim? La resposta, la trobem en els esforços que s'estaven duent a terme a Europa a mitjan segle XIX per aprofundir en la llibertat comercial i en una major integració de mercats. I, més concretament, en la Unió Monetària Llatina que França, Bèlgica, Itàlia i Suïssa subscrigueren el 13 de desembre de 1865. La idea, curiosament, era la mateixa que guia en aquests moments la posada en marxa de l'euro: si volem construir un mercat interior comercial, el millor és tenir una sola moneda. La tasca, però, era força complexa: només a l'estat espanyol circulaven per aquells temps ni més ni menys que 98 monedes.

"Els projectes d'unificació monetària a Espanya ja venien d'abans —durant el regnat d'Isabel II s'havia parlat d'entrar dins el sistema de la pesseta—", assenyala Antón Costas, catedràtic d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona, "Figuerola el que fa és aprofitar la situació d'una nova revolució, i a la vegada la posada en marxa de la Unió Monetària Llatina per dir que s'ha de treballar ràpid i que és el moment de tirar endavant".

Una de les monedes que circulaven per l'estat espanyol era una de 4 rals de plata, que rebia el nom de pesseta, i que tenia una virtut molt important: equivalia quasi exactament a un franc francès i a una lira italiana. Serà aquesta la moneda que escollí Figuerola. Cent trenta-cinc anys després i a punt de desaparèixer, explica Josep Jané Solà, catedràtic de Política Econòmica, la pesseta equival a onze lires i a quatre francs antics. "Això vol dir que durant aquest període i, tot i que el nostre signe monetari ha perdut molt valor, encara s'ha comportat molt millor que el francès o l'italià."

La nova moneda aconseguiria, segons Costas, afavorir la integració comercial a Europa i facilitaria que els capitals estrangers seguissin venint a Espanya. "En aquells moments la Gloriosa com a govern, i Figuerola com a ministre estaven fins el coll, no hi havia una moneda a la caixa. Havia d'entrar capital de fora", assegura Costas.

Malgrat tot, l'estat espanyol no acabaria incorporant-se a la Unió Monetària Llatina, la qual tampoc va reeixir finalment.

La unificació monetària a l'estat espanyol va ser fruit del Govern Provisional de 1868. En formaven part Sagasta, Prim, Serrano, Topete, López de Ayala i Lorenzana (drets i d'esquerra a dreta), Figuerola, Ruiz Zorrilla i Romero Ortiz (asseguts).

Per què Figuerola optà per la pesseta com a moneda oficial? La resposta la trobem en els esforços per aprofundir en una major llibertat comercial

Va fracassar la Unió però l'escenari d'aquells anys manté similituds amb el que estem vivint en aquests moments, a les portes de l'arribada física de l'euro. De fet, des de la Unió Monetària Llatina de mitjan segle XIX, liderada per França, a la Unió Econòmica i Monetària actual, liderada per França i Alemanya, han passat més de 100 anys i no hi ha hagut cap altre experiència entremig. No sols l'escenari és similar, sinó també les raons per aprofundir en la integració europea: entre França, Alemanya i el Regne Unit concentren, avui dia, pràcticament el 70% del nostre comerç exterior. I en aquells moments la importància del mercat europeu era fins i tot superior.

La pesseta va trigar a popularitzar-se, sosté Cabana. I en posa un exemple: a la primera del segle XX, el Banc de Barcelona encara publicava els seus balanços en rals i en duros. El ral havia estat la unitat popular del segle XIX, al marge de l'escut, el predecessor oficial de la pesseta. I el duró era la unitat dels banquers i

dels primers bitllets de banc.

Amb l'aparició de la pesseta com a moneda oficial, prengué especial relleu la figura de Laureà Figuerola, un calafi nascut el 1816, que sovint és recordat com un personatge "incomprens i incòmode", en paraules de Josep Jané Solà.

Incomprensíó. Aquesta incomprensíó prové bàsicament del fet que Figuerola —format a Barcelona, però que desenvolupà gran part de la seva activitat professional i política a Madrid— va ser un dels més fermes defensors del lliurecanvisme, és a dir, de l'eliminació de barreres al comerç, en una època que el que es portava, especialment entre els industrials catalans, era el proteccionisme.

Francesc Cabana explica que "en una visió actual, tothom és lliurecanvista..., però en aquella època —a mitjan segle XIX— els catalans havien de ser proteccionistes perquè sinó s'ensorrava la seva indústria. No hi havia possibilitats de competir amb la indústria francesa o an-

EL TEMPS

Les tesis lliurecanvistes de Laureà Figuerola eren rebutjades pels industrials catalans de l'època. L'empresari Puig i Llagostera li va arribar a llançar tomàquets durant una classe.

glesa, sense protecció". Barcelona, recorda l'historiador, era una ciutat productiva, i Madrid era una ciutat de consum. Des del punt de vista del consumidor, el que interessava era tenir mercaderies al preu més baix possible. Per tant, lliurecanvisme. La ciutat productora, però, demanava poder defensar les seves fàbriques i els seus obrers. "I, per tant, mentre no tinguessin les mateixes condicions que els altres per produir, que no les tenien —començant pel carbó i acabant per les màquines—, s'havien de protegir i, per això, demanaven aranzels."

En aquest context, Figuerola, més enllà de ser l'introduïdor de la pesseta com a

moneda de canvi oficial, fou també el personatge que millor defensà la necessitat d'unificar el mercat intern espanyol, eliminant els diferents pesos i mesures —implantà el sistema mètric decimal—, les duanes interiors, reformant la hisenda i creant l'anomenat aranzel Figuerola de 1869. Antón Costas, que està elaborant la biografia de Figuerola, aclareix que "els lliurecanvistes espanyols mai no van defensar l'aranzel zero". Segons Costas, l'objectiu de Figuerola era reduir el component proteccionista de l'aranzel, però mantenint els ingressos fiscals d'aquest, ja que tenia molt clar que el que recaptava la hisenda pública a través dels aranzels era el principal ingrés de l'estat.

Enemistat manifesta. Defensant la desaparició de traves al comerç, Figuerola es va guanyar l'enemistat dels industrials catalans i va protagonitzar agres enfrontaments dialèctics amb alguns dels seus membres: el que seria llavors un important industrial tèxtil de Vilafranca del Penedès, Josep Puig i Llagostera, li va arribar a llançar tomàquets durant una de les seves classes.

Com a defensor del comerç, també ho va ser de les innovacions que recorrien Europa durant aquells anys, entre les quals, les màquines de filar automàtiques, les selfactines, moltes de les quals van ser cremades a mans dels treballadors de l'època davant el perill que suposaven per als seus llocs de treball. Figuerola, per tant, també cultivà l'enemistat d'aquest incipient moviment obrer.

Reformador, pedagog, advocat, ministre d'Hisenda, president del Senat, diputat, incomprès com altres personatges de l'època, com Ildefons Cerdà —de qui era marmessor—, fundador de la Institució Libre de Ensenanza i amic del general Prim —dues facetes que, segons Antón Costas, identifiquen a Figuerola com a maçó—, aquest controvertit personatge forma part també de la història de la pesseta, que com tota moneda ha reflectit a través dels seus canvis els diferents moments històrics que ha viscut.

Com recorda, Antón Costas, al segle XIX cada règim polític va tenir la seva unitat de compte: el duro simbolitza l'època absolutista de Ferran VII; el ral, el règim moderat presidit pel general Narváez (1845-54); l'escut va ser la unitat de compte de la Unió Liberal, presidida pel general O'Donnell, entre 1858-66. Finalment, la pesseta simbolitza una època revolucionària, progressista, fruit de l'alçament de 1868.

"El nou sistema monetari va funcionar bé —segons Costas—, tot i les crisis polítiques i econòmiques que es van succeir." La prova és que ha sobreviscut més d'un segle. Les últimes pessetes es van imprimir el 21 de novembre del 2000: un total de 28 milions de pessetes en billetes de 10.000. I les que encara tenim a les butxaques són, en paraules de Josep Jané Solà, catedràtic de Política Econòmica, "pessetes virtuals, perquè des del gener de 1999 la nostra moneda ja és l'euro".

Bàrbara Amorós

CONSOLAT DE MAR

LA SOLUCIÓ PER A LES ESCOLES DE MÚSICA

CONSULTEU LES NOSTRES
OFERTES DE NADAL

C/ Mig, 6 • 46180 - BENAGUASIL (València)
Tlf: 34 96 273 73 75 • email: consolat@teletelone.es